134518 ـ حکم نماز کسی که تنها یک سجده به عنوان سجدۀ سهو به جا آورده است

سوال

نماز مغرب را می‌خواندیم که امام در تشهد اول دچار سهو شد، یعنی بدون آنکه تشهد بخواند خواست برای رکعت سوم برخیزد سپس نشست تا تشهد را بخواند. منظورم از اینکه «خواست» یعنی کمی حرکت کرد اما نایستاد، سپس قبل از سلام تنها یک سجده به عنوان سجدۀ سهو انجام داد و بعد از نماز در این باره بحث کردیم که آیا یک سجده انجام داد یا دو سجده و ندانستیم چکار کنیم و سپس بدون آنکه سجدۀ دوم را انجام دهیم از هم جدا شدیم. اکنون باید چکار کنیم؟

پاسخ مفصل

الحمدلله.

کسی که در تشهد اول دچار اشتباه شود از دو حالت خارج نیست:

حالت نخست: اینکه پس از اقدام به بلند شدن یادش بیاید که تشهد اول را نخوانده، یعنی پس از آنکه ساق پایش از زمین جدا شده باشد اما هنوز کاملا نایستاده باشد. در این حال می‌نشیند و تشهد را می‌خواند و نمازش را به پایان می‌رساند و سجدۀ سهو را به جا می‌آورد.

حالت دوم: پس از آنکه کاملا بایستد یادش بیاید، و فرقی ندارد که قرائت را شروع کرده باشد یا نه؛ در این حالت دوباره نمی‌نشیند زیرا کاملا از تشهد جدا شده و به رکن بعدی منتقل شده است.

نگا: «الشرح الممتع» شیخ ابن عثیمین رحمه الله (۳/ ۱۳۱).

ثانیا:

واجب آن بود که امام برای سهو دو سجده به جای آورد نه یکی؛ زیرا رسول الله ـ صلی الله علیه وسلم ـ می‌فرماید: «هرگاه کسی از شما در نمازش دچار شک شد آنچه را به گمانش درست‌تر است انجام دهد سپس بر همان اساس [نمازش را] به پایان برساند سپس سلام گوید سپس دو سجده به جای آورد» به روایت بخاری (۴۰۱) و مسلم (۵۷۲).

بنابراین سجدۀ سهو دو سجده است نه یکی.

ثالثا:

اگر نمازگزار از روی نادانی برای سهو تنها یک سجده انجام دهد چیزی بر عهدهٔ او نیست و نمازش و نماز کسانی که پشت سر او نماز خوانده‌اند درست است و حکم او همانند کسی است که سجدهٔ سهو را فراموش کرده باشد. دربارهٔ کسی که تشهد اول را فراموش کرده و سجدهٔ سهو را به جا نیاورده پاسخ شمارهٔ (257) را ببینید.

در «دقائق أولی النهی» (۱/ ۲۱۷) آمده است: «کسی که برخی از واجبات (یعنی واجبات نماز) را از روی جهل به حکم آن ترک گوید یعنی اصلا به ذهنش نیاید که عالمی آن را واجب دانسته، مانند کسی است که از روی اشتباه ترکش کرده باشد، بنابراین اگر پیش از گذشتن وقت سجدهٔ سهو این را دانست انجامش می‌دهد وگرنه [بعد از تمام شدن وقت سجده] انجامش نمی‌دهد و نمازش درست است» (با کمی تصرف و اختصار).

علمای کمیسیون دائم افتا (۶/ ۱۰) می‌گویند: «اگر ترک سجدهٔ سهو از سوی او عمدی بوده نمازش باطل است و باید آن را دوباره به جا آورد و اگر از روی سهو یا جهل بوده نیازی به دوباره ادا کردنش نیست و نمازش درست است».

اما باید این اشتباه را به امام گوشزد کرد تا دوباره مرتکبش نشود.

رابعا:

نمازگزاران باید خودشان سجدهٔ دوم را انجام می‌دادند اگرچه امامشان انجامش نداده زیرا نقص در نماز آنان نیز وارد شده است.

نووی ـ رحمه الله ـ در «المجموع» (۴/ ۶۵) می‌گوید: «اگر امام برای سهو تنها یک سجده رفت، مأموم سجده دیگر را خودش انجام می‌دهد و آن را حمل بر فراموشی می‌کند و اگر امام سجدهٔ سهو را از روی عمد یا سهو ترک کرد مأموم آن را انجام می‌دهد و این همان قول صحیحِ منصوص است؛ زیرا اگر دچار سهو شود به سبب این سهو، نقص در نماز مأموم وارد می‌شود و اگر امام نمازش را [با سجدهٔ سهو] جبران نکند، مأموم [نقص] نماز خودش را جبران می‌کند» (نقل همراه با اختصار و تصرف).

وی همچنین در همین کتاب (۴/ ۶۶) می‌گوید: «اگر امام دچار سهو شد و سجده نکرد این را بیان کردیم که قول صحیح در مذهب ما این است که مأموم خودش سجده می کند و این قول را مالک و اوزاعی و لیث و ابوثور [نیز] گفته‌اند و روایتی است از احمد، و ابن منذر آن را از ابن سیرین و حکم و قتاده نقل کرده است و عطا و حسن و نخعی و قاسم و حماد بن ابی سلیمان و ثوری و ابوحنیفه و مزنی، و احمد در روایتی از او گفته‌اند که: سجده نمی‌کند».

والله اعلم